

LUPTA

le combat

Director : Mihai Korne

Redactor : Antonia Constantinescu

COSTUL ABONAMENTULUI PE UN AN

In franci francezi

FRANTA
EUROPA

FRF 250
FRF 300

In alte valute tariful este majorat
pentru acoperirea cheltuielilor
bancare :
DM 100 - Fr. Elv. 90 - L St. 35

Cu avionul :

AFRICA
AMERICA DE NORD
ISRAEL
AMERICA DE SUD
ASIA
AUSTRALIA

FRF 350

USA 60 sau echivalent

FRF 400

USA 70 sau echivalent

125, Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud - France

Telephone : (33-1) 46. 02. 05. 40 - Tetex 633520F

Commission Paritaire N° 65481 - C;C;P; : 11 341 71 A Paris

Telefax : (33-1) 46.02.14.37

Numărul 199

7 martie 1993

OPOZIȚIA ȘI RESTAURAȚIA

Tentativa de restaurație neocomunistă, începută de un an în mai toate statele din Europa de Centru și de Est, continuă. Metodele, chiar mai sălbatece decât mineriadele de la București, folosite în fosta Iugoslavie și pe Nistru, alternează cu violența ascunsă, corupția și fraudă.

În România, deruta opoziției și slaba ei combativitate în parlament înlesnesc manevrele puterii, cu atât mai mult cu cât liberalii de tradiție "gușistă" și FSN-iștii din nomenclatura fost comunistă suportă cu greu îndepărtarea îndelungată de fotoliile parlamentare sau ministeriale.

În timp ce inițiativele primarilor aleși în februarie 1992 pe listele Convenției Democratice sunt paralizate de obstacolele ridicate de guvern și de lipsa de fonduri alocate de buget, președintele și guvernul se prevalază de evoluția favorabilă a relațiilor cu Piața Comună, cu OTAN-ul și Consiliul European.

Succesul diplomatic nu ameliorează însă condițiile din țară, unde, criza economică și banditismul generalizat crează un sentiment de nesiguranță de care nostalgicii dictaturii vor să profite pentru a relua totalitatea puterii. Temerile sunt justificate în măsura în care securității de odinioară aplică și în cadrul noilor instituții o bună parte din metodele pe care le foloseau. Ar fi însă greșit să credem că ele vor reuși.

EȘECUL INEVITABIL

Pe plan politic, violența nu dovedește forța, ci slăbiciunea. Tentativa de restaurație se poate prelungi și se poate accentua, dar nu se poate impune, necum dura.

Chiar dacă negociază cu forțele restaurației, Occidentul nu vrea, și nici nu poate să le mențină la putere cum nu a putut s-o facă cu forțele comuniste de odinioară, mult mai bine organizate. Aceste forțe s-au prabușit între august și decembrie 1989 fiindcă libertatea de întreprindere și democrația se impuseseră în concepția fiecărui european. Anumite aspecte cum este șomajul și inflația supără astăzi pe mulți și îngrijorează pe mai toți, dar nici măcar cei care regretă structurile de odinioară nu mai cred în posibilitatea de a le restabili. Această evoluție a psihologiei colective în Centrul și

Estul continentului face ca instaurarea democrației și liberei întreprinderi să devină inevitabile.

Mijloacele instaurării lor nu pot fi decât pașnice ceea ce presupune că și rezultatele vor fi lente. Transformările economice și cele educative necesită timp.

În România, unde forțele trecutului au folosit din plin violența, teama, fraudă și corupția, opinia publică a evoluat mai repede decât puteam crede din moment ce, la mai puțin de trei ani de la prăbușirea Ceaușeștilor, candidatul opoziției la președinție a putut însuma 38% din sufragiile numărate.

Dacă pe plan parlamentar rezultatele au fost diferite, faptul se datorește atât celor 3 milioane de voturi anulate sau itinerante, cât și unui sistem de vot care a înlesnit fraudă.

În contextul actualei tentative de restaurație, nu credem că opoziția ar putea modifica substanțial orientările puterii. Vor exista, desigur, pseudo-opoziții care vor accepta să cauzioneze regimul în schimbul unor avantaje. Experiența liberalilor din guvernul stolojan demonstrează că nici opinia publică și nici forurile internaționale nu se lasă înșelate. Nici puterea și nici pseudo-opoziții nu vor obține succese durabile cu asemenea manevre.

Eșecul lor este inevitabil.

Pe plan internațional, Occidentul este în plină criză economică și va concentra mijloacele de care dispune pe planul intern al Comunității Europene, Japoniei și Americii de nord. În ciuda acordurilor semnate, nu ne putem aștepta la ajutoare substanțiale pentru România.

Putem spera, și trebuie lucrat în acest sens, ca într-o etapă ulterioară, Occidentul să adopte o politică de dezvoltare a Europei de Centru și de Est, fără de care disparitățile între cele două părți ale continentului nu se vor atenua, dar acest lucru se va întâmpla numai după și în măsura în care tentativa de restaurație neocomunistă va fi eșuat în Rusia, Iugoslavia, Bulgaria și România.

IMPLICĂȚIILE OPȚIUNILOR BUGETARE

În acest răstimp, rostul opoziției române este să accelereze evoluția opiniei publice în așa fel încât, la viitoarele alegeri, să se poată

constitui o majoritate parlamentară care să poată governa, ceea ce presupune realizarea unui program unitar, înlocuirea instituțiilor și a cadrelor care nu-și au locul în conducerea unui stat democratic dar și o activitate constantă în actualul parlament.

Bugetul este elementul hoțărîtor prin care parlamentul controlează executivul.

Prăbușirea Ceaușeștilor nu a schimbat esențial structura bugetară în afară de cheltuirea rezervelor de schimb și de inflație. Nici în 1991, nici în 1992, opoziția nu a cerut modificări bugetare importante, deși asemenea modificări sunt esențiale pentru schimbarea structurilor politice, economice și administrative.

Bugetul Stolojan, aprobat de parlament la 26/3/92, prevedea un deficit de 85 miliarde lei (ML) și cheltuieli de 1120 ML, din care numai 257 ML (23%) pentru învățămînt și sănătate; 185,5 ML, peste 16%, pentru armată, interne și SRI; 424 ML, aproape 38%, subvenții pentru industrie, agricultură și transport. Astfel, cheltuielile celor cinci ministere plus SRI, finanțînd în continuare structurile etatiste moștenite de la regimul totalitar, absorbeau peste 54% din cheltuielile prevăzute.

Rezultatele au fost și mai proaste la încheierea anului. Deficitul a fost de 241 ML și bugetele celor cinci ministere și SRI-ului au fost cu mult mărite, în timp ce venitul național a scăzut cu cca 16% în lei constanți.

Dacă se ține seama de inflație și deprecierea leului pe plan internațional, bugetul 1993 ar trebui să fie de cel puțin patru ori mai mare decât cel precedent spre a menține ipoteza de creștere "zero" pe care guvernul a adoptat-o!

ABUZUL SUBVENȚIILOR

România nu are posibilitățile să acopere asemenea cheltuieli și deficitul bugetar va depăși cu mult cifrele anunțate. În acest context, este șocant ca bugetul agriculturii să crească în 1993 de 3,3 ori față de 1992, la 500 ML, din care subvențiile de care beneficiază mai cu seamă fostele IAS-uri vor reprezenta 338 ML!... Guvernul prezintă aceste subvenții ca un mijloc de a reduce costul produselor agricole pentru populație, cînd, de fapt, subvențiile sunt modalitatea de finanțarea celor 50.000 de salariați ai fostelor

Mihai KORNE

întreprinderi agricole de stat și mai ales a celor care sunt în fruntea lor și prin intermediul cărora regimul controlează majoritatea populației rurale. Subvențiile nu se limitează la anul în curs ci ansamblul cheltuielilor bugetare pentru agricultură pe 1993-96 vor fi de 2500 ML!...

În schimb, bugetul sănătății publice va crește de numai 2,8 ori la 324 ML în 1993 în loc de 585 ML cerute și care nu erau nici pe departe suficiente, ținând seama de starea dezastroasă a sănătății în România, unde speranța de viață este cu aproape zece ani mai mică decât în Europa Apuseană!...

Subvențiile vor fi menținute și în industrie și transporturi deși se vorbește despre suprimarea lor la 1 Mai.

În fapt, ca și în anii trecuți, prețurile vor crește, inflația va continua, dar subvențiile bugetare vor fi menținute deoarece prin mijlocirea lor, președintele și guvernele pe care le numește și le înlocuiește, continuă să-i asigure puterea politică.

ROLUL CIVIC AL OPOZIȚIEI

Rolul opoziției este de a propune alt buget. Suprimarea subvențiilor, reducerea bugetului armatei și desființarea SRI-ului pot reduce cheltuielile acestor ministere și servicii de la 50% la 12% din bugetul statului. Cu realizarea unor economii de asemenea amploare, se poate în schimb mări bugetul ministerului de interne pentru poliție spre a pune capăt banditismului care pune în pericol nu numai avutul dar chiar și viața cetățenilor. Economii astfel realizate ar permite, de asemenea, dezvoltarea sănătății, învățămîntului și inițierea lucrărilor de urbanism fără de care unele orașe ale țării vor deveni curînd ruine, iar satele vor rămîne în starea în care, cu excepția electricității și a televiziunii, se aflau la sfîrșitul ultimului război.

O campanie dusă de opoziție în parlament pe aceste teme și difuzată marelui public sub forma unor manifeste succinte, nu ar rămîne fără ecou. Problemele bugetare interesează pe fiecare dacă incidența sumelor încasate și cheltuite de stat, asupra fiecărui salariu sau venit poate fi înțeleasă.

În decursul ultimilor trei ani, puterea s-a folosit de slogane și formule sonore, vehiculate prin radio și televiziune. Opoziția nu dispune de aceste mijloace, și trebuie să recurgă la alte metode care pătrund mai greu în marele public dar care, în cele din urmă, îi pot asigura majoritatea la viitoarele alegeri fie că vor avea loc peste patru ani sau mai curînd.

UN VOT ONEST ȘI EFICIENT

Desigur, pentru ca opoziția să obțină majoritatea trebuie pus capăt fraudei electorale. Frauda a fost mult înlesnită de

regruparea listelor electorale într-un caiet pentru ștampilarea unei singure liste. Acest sistem complicat și costisitor, care nu există în niciuna din democrațiile occidentale, a fost adaptat în România tocmai fiindcă permite anularea votului prin adăugarea unei ștampile pe altă listă. Astfel, un vot pentru FSN, Convenția Democratică sau UDMR era anulat dacă se adăuga o ștampilă pe oricare alta pagină.

La 27 septembrie au fost anulate 1.631.000 voturi (13,4%) pentru Camera și 1.542.000 (12,7%) pentru Senat. În ciuda faptului că observatorii străini au considerat alegerile ca fiind relativ oneste, este evident că aceste anulări, la care se adaugă 1,5 milioane de voturi itinerante, au influențat hotărîtor compoziția celor două adunări.

Soluțiile simple și mai puțin costisitoare din Occident nu folosesc ștampile, ci buletine separate pentru fiecare partid, înlăturînd asemenea posibilități de fraudă. Alegătorul ia un buletin din fiecare teanc, se duce în cabina de vot și pune în plic un singur buletin. Plicul este pus apoi în urnă. La deschiderea acesteia, rarele plicurii care au buletine diferite sunt anulate, votul fiind valabil numai dacă plicul conține buletinul unui singur partid.

Cum și voturile itineranților înlesnesc fraudă, cel mai simplu este ca alegătorul să voteze numai la locul de reședință, eventual prin corespondență în cazuri limitate, cînd este în deplasare.

Nici sistemul de vot proporțional cu repartitia resturilor pe țară nu este fericit, deoarece nu permite constituirea unor majorități parlamentare omogene și dă, implicit, puterii executive posibilitatea să-și impună voința față de o putere legislativă fărîmițată. Echilibrul între cele două puteri se poate restabili adoptînd sistemul de vot majoritar pe circumscripții individuale în care se confruntă de obicei două programe politice unitare și doi sau trei candidați din care este ales cel cu mai multe voturi la primul tur.

Nu este desigur ușor ca asemenea modificări ale sistemului de vot să fie adoptate de actualul parlament, dar lucrul va fi poate mai lesne peste cîteva luni cînd nemulțumirile opiniei publice riscă să se accentueze.

Trebuie cercetate și modalitățile ca schimbarea sistemului de vot să fie supusă nu parlamentului, ci unui referendum. Această formulă ar avea marele avantaj de a lămuri corpul electoral asupra implicațiilor pe care le au diferitele sisteme de votări.

În ipoteza unui referendum, experiența democrațiilor occidentale dovedește că alegătorii preferă votul pe circumscripții individuale care le permite să-și cunoască diverșii candidați și să aleagă pe cel pe care îl preferă. În schimb, alegerea pe liste județene, duce adesea la alegerea unor candidați necunoscuți, desemnați de centru.

Mihai KORNE

"TOTU-I DE LA DUMNEZEU, EU PE VARIANTA ASTA MERG" interviu cu TOADER ȘTEȚCA urmare din numărul trecut

A.C. - *Credeți că s-ar putea spune că fenomenul Săpînța nu putea avea loc decît în Transilvania?*

T. S. - Am trăit în toate zonele țării. Nu-i adevărat. Trebuie să găsești oameni, asta e. Se putea întîmpla și în Moldova. Eu am discutat cu oamenii, toți doresc schimbarea.

A. C. - *Care este structura etnică și religioasă a săpînțenilor?*

T. S. - La Săpînța sînt numai români și sîntem acum, după puterea comunistă, ortodocși. Marea majoritate voiau să treacă la uniți, cum au fost. Dar nu puteam să ne băgăm și cu religia. Că ortodoxismul ce e? Ai voie să te divorțezi de zece ori, preoții mai toți au fost securiști. Preotul din comună de la noi a stat 27 de ani și l-au alungat oamenii ca pe Ceaușescu. Preotul pe care l-am adus în comună e ortodox, dar e un preot foarte bun tînar. Cînd eram eu închis, zi și noapte preotul făcea rugăciuni cu bătrînele, ceilalți erau la baricade - 500 la una, 500 la altă baricadă. Toate-s lucruri dumnezeiești, să știți. Eu pe varianta asta merg.

Mai e ceva, nu doar cu religia, și cu vîrsta. Generalii Negrea și Teacă, pe cînd eram închis, i-au promis lui tata că, dacă oamenii eliberează șoseaua, îmi dau drumul. Oamenii au deblocat șoseaua o săptămînă și ce greu au blocat-o iarăși după o săptămînă!... Fiindcă fusese minciună. Așa că noaptea la ora 2, s-a dus poporul - erau vorbiți din gură-n gură să nu se auda - și, în fața poliției, au blocat din nou șoseaua. Dacă au avut 45 de ani puterea, ei sînt perfizi, știu cum să amăgească pe omul bătrîn dar pe tînar, nu.

A. C. - *În iunie 1992, cînd v-am văzut la Paris, vă pregăteați pentru campania electorală, pe lista PNȚcd, pentru parlament...*

T. S. - Cînd m-am întors, am aflat cu mare surprindere că am fost respins de pe listele Convenției. Dl. Coposu mă rugase să intru la dînșii, pentru București. N-am înțeles ce s-a întîmplat, dar am hîrtie scrisă de la dînsul. Trebuie să recunoaștem că cele mai bune partide de opoziție din țară nu s-au implicat cum trebuie. Sînt obișnuiți să fie lenți. Dacă vrei să faci ceva, zi și noapte să nu dormi, să-ți cauți oameni de încredere, nu să te bazezi pe un prieten că ăla, uite, ar fi bun ca președinte de PNȚcd, să zicem la Huși, fiindcă-l cunoști din copilărie. Oamenii, dacă le inspiri încredere și te văd un om serios, merg cu tine. Numai atunci merg cu tine. Eu i-am văzut pe unii oameni din opoziție. Nu sunt serioși. Omul trebuie judecat și după încrederea pe care o au oamenii în el, oricare ar fi, chiar și securist.

Eu zic că, la ora actuală, nu există opoziție în România pentru că nu sunt oameni. Sunt mulți din opoziție în Parlament, ar fi putut fi o opoziție serioasă, dar ei merg acolo și dorm. De exemplu, PNL s-a compromis, a mers pe

Mișcarea liberală din România, născută cu un statut discutabil și sub conducerea unică și aleasă la grămadă a lui Radu Câmpeanu, a avut parte, de trei ani încoace, de cele mai numeroase disidențe, fracțiunile detașându-se rînd pe rînd, din aceleași motive, înțeluse cu mai multă sau mai puțină rapiditate, printre care cele mai des invocate sînt complezența față de putere și absența unei doctrine coerente.

Zilele de 19-21 februarie s-au dovedit de bun augur pentru efortul de reunificare al liberalilor. PNLCD și PNLAT și-au ținut separat Congresele, aprobînd activitatea și reconfirmînd biroul, după care s-a trecut la votarea fuzionării în **Partidul Liberal**. Printre fondatorii PL se numără nu numai membri celor două formații, dar și cca 50 de membri ai Grupului pentru reformă morală și politică din PNL, participanți la Congresul de unificare. Precizări: doi dintre membri Grupului, Ioana Brătianu și Nicolae Enescu, care fac parte "din generația a patra și a treia", cum s-au definit singuri într-un comunicat, au preferat să regenereze "din interior" PNL-ul, ceea ce, ca forță numerică, e destul de îndoielnic. Ceilalți 38 de membri ai Grupului și-au depus carnetele PNL la sediul central, înmînîndu-le personal lui Radu Câmpeanu, în 19 februarie a.c.

Primul act, după fuziune, l-a constituit dezbaterea statutului care reprezintă o premieră în politica românească. Inspirat de statutul Partidului Conservator din Anglia, a celui Liberal din Japonia și adaptat la condițiile românești, el face din PL primul partid românesc cu o conducere participativă și pericolul ca el să mai fie confundat cu o

persoană este astfel înlăturat. În plus, este unul din puținele statute care adoptă Punctul 8 din Proclamația de la Timișoara. Conducerea este organizată după principiul separării puterilor: **Consiliul Național** (echivalent parlamentului, organul de conducere între congresele care au loc la fiecare 4 ani), **Comitetul director** (echivalent guvernului, care se înnoiește anual), un **Senat** (un corp ponderator, care poate cenzura, element de echilibru), o **Comisie de conciliere și arbitraj** (echivalentă justiției) și **Liderii** (un fel de miniștri de externe), instituție novatoare care exprimă principiul unității în diversitate, presupunînd coexistența unor opinii și soluții strategice și tactice diferite.

Congresul a fost salutat de Corneliu Coposu (PNȚcd), Ticu Dumitrescu (AFDP), Călin Atanasiu (PAC), Constantin Avramescu (PSDR) Varujan Vosganian (Asociația Armenilor din România), V. Babiuc (FSN), Laura Săulescu (Asociația

Consiliul Național, președinte Vintila Brătianu, ales, fără a fi candidat și fără a avea un contra-candidat. **Comitetul director, președinte** Horia Rusu, în componență 8 membri aleși (din 26 persoane propuse): Dinu Patriciu, Valeriu Stoica, Ludovic Orban, Raymond Luca, Daniela Crăsnaru, Gheorghe Toduț, Dinu Zamfirescu și Sorin Pantiș. **Senat**, 65 de membri, președinte Constantin Bălăceanu-Stolnici, vice-președinte, Maria Tețu. **Comisie de conciliere și arbitraj, președinte** Traian Tomescu. **Liderii de opinie:** Dinu Patriciu, Horia Rusu și Dinu Zamfirescu.

liberalilor români, cu sediul la Paris), s-au trimis mesaje din străinătate, Partidul Republican din Franța, Internaționala Liberala, Secretariatul de Stat pentru minorități din Ungaria.

La Congres au participat 620 de delegați, presa, pînă și cea ostilă, caracterizînd discuțiile, depunerea amendamentelor pentru statut și alegerile ca model de democrație. S-a remarcat dinamismul, lipsa de inhibiție a celor din sală față de cei de la tribună, mobilitatea și pasiunea doctrinară.

Semnul PL a fost ales calul alb pe fond albastru.

Ziaristii s-au interesat cîți membri număra PL. Nu numărul lor contează (cca 21.000), care este o prejudecată cantitativă moștenită de la comuniști, ci cel al simpatizanților și electorilor a precizat Dinu Zamfirescu.

Cît despre grupul de disidenți ai lui N. Cerveni, veștile sînt confuze. Sigur este doar că din 12 au rămas 11 și că delegația județului Dolj, asupra căreia s-au exercitat presiuni, a fost prezentă la Congres și întîmpinată cu aplauze. Se mai spune că N. Cerveni ar avea piciorul în ghips, cam ca generalul Stănculescu, acum trei ani...

Congresul de constituire al PL, mai ales în atmosfera de restaurație din țară, înseamnă o izbîndă împotriva manevrelor de scindare a opoziției, un pas spre maturizarea ei organizatorică, un efort de a substitui persoanelor și grupurilor de interese, principiile doctrinare și strategice. De aceea, entuziasmul constituirii reprezintă o singură primejdie: aceea ca speranțele să fie contrazise. O nouă dezamăgire "liberală" va fi mai gravă decît toate cele de pînă acum.

Din lipsă de spațiu, asupra Programului PL vom reveni în numărul viitor.

A.C.

pag. 2

aceiași linie cu puterea și s-au dat de gol. Aștia sunt ația de șireți că aceeași metodă o practica acum și cu opoziția. Eu, vă spun cinstit, îmi dădeam demisia cînd vedeam pe Vadim Tudor că ne denigrează că suntem violenți, ca cere să-i dam afară pe unguři, să desfacem statuia lui Matei Corvin din Cluj.... Eu nu pot să merg domnule cu unul care a avut toată viața în capul lui numai minciuna și furtul. Nu pot să stau pe aceeași bancă cu el. Aștia sînt ațit de șmecheri, lor le convine jocul asta. Ar trebui ca opoziția să se retragă. Puterea o să-i amenințe că nu vor mai avea voturi. Și ei să răspundă: Domnule, eu n-am nevoie de voturi, eu am nevoie de cinste.

A.C. - *Dacă s-ar retrage din Parlament li s-ar reproșa că nu respectă legalitatea, jocul democratic...*

T.S. - Știi ce e legal? Cînd faci bine, cînd te gîndești să faci bine, aia e legal. Ei fac nelegal. Puteau să mă cumpere și să fiu 100 de ani primar, numai să merg cu ei trebuia. Doar să tac din gură. Eu n-am acceptat asta fiindcă, dacă eu sunt ales de popor, eu spun dorințele poporului. Ce spune acum opoziția din partea poporului? Fac ei ceva pentru poporul asta? Nimic. Mai rău. Uitați ce s-a votat acum în

Parlament, ce se frînează. Ei distrug și vor fi trași la răspundere de oameni. Sunt oameni care au patru copii, muncitori care sunt dați afară...

A. C. - *Opinia publică e abrutizată de criza economică, poate oamenii nu mai au timp de politică...*

T.S. - Nu oameni fac politică, ci aceia pe care i-au ales oamenii... Cred că, în acest moment, cei care au puterea în parlament acopera retragerea foștilor demnitari, singurii care au putut pune mîna pe bani prin trafic de influență, corupție. După această perioadă de tranzit cînd și-au transferat puterea politică în cea economică, urmează conducerea prin pîrghii financiare. O să fie o oligarhie financiară cu influențe politice. Viorel Catarama, de exemplu, a fost ofițer de securitate; e inteligent, educat și scenariul pentru el a fost foarte clar: a intrat în politica cu buzunarele pline, cu potența unui miliardar, nu cu potența unui Ticu Dumitrescu care n-are decît cinstea și credința într-o idee. Cum o să cîștige Ticu Dumitrescu în războiul cu Cataramă, care are 35 de ani și cîteva miliarde? De asta spun eu că opoziția se compromite fără să-și dea seama. De-aia spun că opoziția pierde un timp prețios. Lucrurile

merg repede și dacă nu ești atent acum, e jale, nu mai poți.

Și totuși eu zic că va fi bine. Nu e ca în timpul lui Ceaușescu, să vorbim cinstit acum. Cine vrea să muncească, poate s-o facă. Dar sînt obișnuiți numai să le vină de-a gata și sa fure din întreprindere, că sînt aștia minciinoșii la putere, dar va veni timpul cînd nu vor mai putea ține ei friiele, că mai sînt oameni, și în cadrul lor, care gîndesc. Eu am găsit oameni. Cînd am dat un interviu despre Foriș, care a fost secretar la Satu Mare, am spus că era un om drept și capabil. "Dacă dvstră vorbiți așa e sfîrșitul lumii", mi-a spus ziaristul. Nu domnule, eu cunosc pe omul ăsta. Nu poți să-i bagi pe toți într-o oală. Asta a vrut Iliescu. Aici trebuie analizat, gîndit, nu trebuie răzbunat.

A. C. - *Și totuși, stați la Paris, cu gîndul la familie și la treburile dvstră din Săpînașa...*

T. S. - E adevărat, fiindcă ei fac niște lucruri ațit de incredibile că-i paralyzează pe oameni. Au rămas cu aceleași metode pentru că nu-și imaginează alte soluții decît cele ascunse. Văzînd că sînt probleme grave în lume, se gîndesc că-și pot permite, fiindcă lumea nu e cu ochii pe ei. Eu zic, totuși, că vor fi lucrurile bune. Ei vor numai anumite capete care s-au ridicat împotriva lor.

ZĂPADĂ CENUȘIE

Ce ne face pe noi, cei strămutați, să ne întorcem, măcar odată, în România? Grija și dorul celor pe care îi mai avem acolo, nostalgia reperelor noastre culturale, militantismul în opoziție, ... afacerile.

Întorcerea, când nu devine o simplă năveță, este traumatizantă: care va fi reacția la contactul cu lumea din care am plecat și care, schimbându-se, a rămas aceeași? Iarna nu este cel mai potrivit moment al întoarcerii în România, dar îți alegi oare momentul în funcție de anotimp? Bucureștiul, căruia, de altfel, în ultima vreme îi pierse și cel mai mic farmec, este, iarna, dezolant. Cu trotuare și pavaje desfundate, șantiere abandonate, becuri care nu se aprind, trecători posaci, preocupăți, maidane apărute pe rana demolărilor, vehicule circulând haotic, câini vagabonzi, strada bucureșteană e jalnică. Prin centru circulă, ca în adevărate uniforme, bărbați cu bine cunoscutele căciuli căzăcești negre și femei cu căciuli de vulpe polară. Lătrălnic, prin piețe, capetele femeilor sînt mai ponosit acoperite cu căciuli împletite sau cu broboade.

La tot pasul, gherete și tarabe cu mărfuri "străine", răsărite ca ciupercile, desfigurînd cu totul aspectul străzii. O prelungire a bazarelor ieftine din Istanbul, în zgomotul ritmat al "topurilor", de preferință anglofone, cu care adolescenții români sînt perfect sincronizați. "Sincronism" care, desigur, ar fi meritat o soartă mai bună, dar care, deocamdată, se reduce la o mimare a celor ce se poartă și se petrec "afară". Contactul cu occidentul, ca și cu economia capitalistă, rămîne, pentru moment, o grefă nereușită, în care dolarul, zeu verde tutelar, ajunge la performanța uluitoare de a echivala centul cu zece lei.

Pe mesele vînzătorilor de ziare vezi sumedenie de publicații, reviste, cărți, adunate fără nici un criteriu. Cele mai multe etaleaza poze și titluri "sexy". Gazetele românești, chiar și cele de bună ținută, par să dețină recordul fotografiei seducătoare pe centimetrul pătrat de pagină.

În metro te surprind cete de copii bruneți și bălani care cerșesc îngîndînd un cîntecel stereotip despre "copilașul fără mamă".

Te uimește mai ales dimineața, în timpul așa zisei zile de lucru, numărul tinerilor care circulă pe stradă.

Și în metro, în autobuze, în cafenele, te izbește o limbă română urîșită, mitocănească, zbierată, prost articulată. Bucureștiul pare a fi devenit o mare mahala.

Dacă treburile te poartă prin provincie, deplasarea cu trenul devine o expediție temerară. De la असलत la casa de bilete, la vagonul neîncălzit, din care s-au furat becurile și perdelele, pînă la vagonul bar în care, ca reconfortant, se servește numai țuică, chiar și în zori, ca să uităm a vorbi - din silă - de sanitare. Pe ferestrele murdare zărești din cînd în cînd sate întristate sau monștri încremenți de pe șantierul dezafectate ale industrializării.

Cînd treci însă pragul locuinței, dacă e căldură, apă și ceva de mîncare, mai uiți de

urîșenia de afară. Mai ales cînd ai norocul să îți regăsești familia, prietenii, așa cum îi purtai în ochiul minții. Casa devine pentru cei mai mulți oaza în care își refac forțele pentru confruntarea zilnică. Lectura, televizorul, statul de vorba dau armonie serilor românești.

Am urmărit, la recomandarea prietenilor, două emisiuni de televiziune. Dacă cea dintîi - un strălucitor dialog Andrei Pleșu-Iosif Sava (în emisiunea duminicală a acestuia), poate cuceri prin subtilitate și vervă o elita intelectuală, cea de a doua emisiune cutremură.

Este vorba de "Memorialul durerii", a cărui autoare, Lucia Hossu-Longin, a fost somată, amenințată cu moartea chiar, să-și înceteze emisiunile. La televiziune se primiseră, se pare, proteste din partea unui FDSN județean, revoltat de dezgroparea unor cazuri pe care le credea clasate, uitate.

Un episod, din suita celor 19 de pîna acum, cu durata medie de 90 de minute, difuzat la miez de noapte, cînd tot românul doarme, un episod reînviat din calvarul românesc de după 1944. Și nu cel mai dramatic, mi se spune, "să-l fi văzut pe cel despre închisoarea de la Sighet..."

Și totuși, episodul consacrat răniilor colectivizării din 1957-1959 are o importanță de simbol în istoria unui popor cu preponderență rurală.

Lucia Hossu-Longin își realizează reportajul într-o comună din Vrancea. Într-o încăpere se află reunit un grup de țărani, la vreo 70 de ani, cu chipuri deschise și dîrze, cu mîini trudite, vu vorbirea limpede și neînfricăată. Sînt supraviețuitori ai prigoanei celor ce s-au împotrivit colectivizării. Se prezintă pe rînd, demn, sobru: numele, vîrsta, motivul condamnării, anii de pușcărie. Și își începe, fiecare, istoria care e, de fapt, aceeași: și-a apărut pămîntul de invazia colectivei, a fost pedepsit dar a scăpat cu viața.

Și filmul continuă prin iscusita împletire a celor două planuri: jurnalul de actualitate oficial al epocii și relatarea țaranelor. Imagini de arhivă prezintă "succesele" campaniei, activiști umblînd printre lanuri, pe la casele oamenilor, țărani lucrînd cîmpul pe care "sînt stăpîni", o vioișie generală.

ÎN LUMEA LUI CARAGIALE

Alexandru Călinescu a vorbit, în cadrul conferințelor "Casei Românești" - pe care nu întotdeauna avem spațiul să le comentăm - despre "Prezența lui Caragiale", în seara de 6 februarie 1993, în sala Misiunii Catolice din rue Ribéra. Programată cu mult înainte, conferința s-a întîmplat să urmeze imediat după comemorarea morții în închisoare a lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache. Din mulțimea participanților au mai rămas "pentru Caragiale" doar cîțiva temerari. Cei mai mulți au părăsit sala din principiu: succesiunea li se părea inadmisibilă. Dar nici că putea exista o introducere mai bună pentru mereu controversata percepție a autorului schișei "Grad Hotel Victoria Română" - una din

Un prim plan pe chipul brăzdat al unuia din martorii vrînceni: au venit comuniștii de la oraș noaptea, au înconjurat satul cu armată, ne-au fugărit cu cîinii, au tras în noi, ne-au arestat, ne-au schingiuit, ne-au chinuit familiile forțîndu-le să intre în colectivă.

Și din nou vocea lătrătoare a crainicului, care comentează o horă într-un sat proaspăt colectivizat, un discurs de mulțumire către cei de la raion. Și camera revine pe un alt chip, cu privirea albastră scînteietoare, al unui țăran al cărui pămînt, moștenit de la tatăl împroprietărit după marele război, i-a fost luat cu forța, iar el, pentru că a "atentat la securitatea statului", a fost bătut și întemnițat. Întors în sat, sărăcit, nu a redobîndit nici pînă acum vreun pogon. Îndrîjit de suferință, de nedreptate, privirea omului se aprinde: îi vom găsi, ne vom răzbuna.

Prin grupul de țărani vrînceni din "Memorialul durerii" se reface epopeea tragică a satului românesc distrus. Pămîntul este pentru țăran rostul existenței. Propaganda despre stratificarea de clasă, de la chiabur la țăran sărac, a fost mijlocul perfid de învrăjpire. S-au opus cu înverșunare colectivizării deopotrivă țăranu zis sărac și "chiaburul", țapul ispășitor. Nu numărul de ari era determinant, ci deposedarea de pămînt. Împotrivirii oamenilor i s-a răspuns prin represiune crîncenă. Închis împreună cu alți "instigatori la revoltă", tatăl meu îmi vorbea de drama anilor aceia.

S-au format generații întregi în minciuna istoriei răscoalelor de la 1907: 11.000 de morți, în realitate 700... Cu lozinca "să nu uiți, Dărie!" învenina spiritele literatura anilor '50. Dar masacrul real al țărănimii a avut loc în timpul colectivizării.

În fruntea activiștilor care au desăvîrșit colectivizarea, aplicînd fanatic linia dură a partidului, apărea mereu Nicolae Ceaușescu. Asemenea imagini ar fi trebuit să constituie, printre multe altele, probele în procesul Ceaușescu, expedit în 25 decembrie 1989, pentru a nu revela aîtea alte grozăvii.

... Afară, căciulile negre ale bărbaților, căciulile argintii ale femeilor și zăpada cenușie, ca uniforma umilită a unei armate înfrînte ...

Ileana VERZEA

paginile cele mai lucid tragice ale literaturii române -, cu atît mai mult cu cît, încă odată, "nenea Iancu" se dovedea cu încăpățînare spiritul nostru tutelar...

Despre Alexandru Călinescu - autorul mai multor volume, printre care: "Anton Holban sau complexul lucidității" (1977), "Caragiale sau vîrsta modernă a literaturii" (1976), "Perspective ale critice" (1978), "Bibliotecă deschisă" (1978) - scriam în anii premergători lui decembrie 1989, ca despre o ființă de pe altă planetă. Se afla în urbe Iașilor, director, destituit cu redacție cu tot, al revistei "Dialog", una din ultimele redute de demnitate culturală din țară, membru al grupului de intelectuali

pag. 5

ieșeni - Liviu Cangiopol, Dan Petrescu, Liviu Antonesei, Luca Pițu -, care s-au distins ca opoziționi printr-o atitudine inedită: solidaritatea, într-o vreme în care glasurile contestatelor erau răzlețite și izolate. Mai avea o caracteristică distinctivă grupul ieșean: protestul declarat, în ciuda existenței lor de proscrisi, la bunul plac al unei puteri polițienești vulgare și agresive, avea o ireductibilă dimensiune ironică, o noblete de cărturari care, deși tratați ca borfași, își păstrau luciditatea și distanța în adversitate.

Revenind la conferință, Al. Călinescu l-a situat pe Caragiale într-un spațiu literar care-i aparține, pe bună dreptate, numai lui: cel al unei opere și al unui destin compatibil cu cele mai contradictorii interpretări, păstrându-și totodată nealterată originalitatea, grandezza și actualitatea. *"Personajele lui populează scena politică de azi, se intersectează cu noi pe stradă pînă la o halucinantă asemănare, chiar fizică, de n-ar fi decît să-l aminesc pe legendarul senator Dumitrașcu sau pe senatorul Popa Tatu"* dar Caragiale "este prezent și mediatic, o serie întreagă de reviste, ziare îl iau drept patron spiritual avînd în titlu o sintagmă sau numele unui personaj". În același timp, în ciuda acestei unice longevități și actualități, Caragiale a fost poate cel mai controversat scriitor român, sfîrșind cele mai violente reacții încă din timpul vieții. Micile scandaluri care au însoțit premiera unor piese, acuzația de plagiat, tot în urma unei cabale. Între cele două războaie, Caragiale a fost vehement stigmatizat de o serie de publiciști, Davidescu considerîndu-l chiar "ultimul ocupant fanariot, complet inaderent spiritualității românești". Această mentalitate s-a exercitat și în forme mai subtile. Constantin Noica avea rezerve serioase, propunînd o tranșanta și aparent fără ieșire alternativă: Eminescu sau Caragiale. Dacă optăm pentru Caragiale sîntem pierduți.

Opera lui Caragiale, în același timp, a fost acomodată, în funcție de necesitățile momentului. În anii '50, Caragiale era un clasic acceptat din evidente rațiuni de propagandă, doar pentru aspectul, repetat pînă la sațietate, de critică socială. Prin anii '60 s-a trecut exact în extrema cealaltă. Caragiale a fost avansat brusc la gradul de precursor al teatrului absurdului, strămoș al lui Eugen Ionescu, care era încă, la acea oră, persona grata în România, de unde, cu cîțiva ani înainte, Caragiale era exemplul însuși al scriitorului realist.

Caragiale a fost obiect de cult, admirație, adorație sau negat cu vehemență și bineînțeles pe nedrept. Și nu există un mare scriitor român care să fi cunoscut o

asemenea pierdută și o asemenea traiectorie de oscilații și pendulări.

Unde se află adevărul și care este adevărul Caragiale? Nu se poate da un răspuns univoc, Caragiale este mare tocmai prin reunirea acestor trăsături, exceptînd îngustimile sociologice și dogmatice, prin acest caracter proteiform, care-i confirmă vitalitatea și uluitoarea prosperitate, crede Al. Călinescu.

Ultima interpretare a lumii lui Caragiale, ca importanță, pe care a evocat-o Al. Călinescu, este cea propusă de Lucian Pintilie în filmul *"Pentru cine trag clopotele Mitică"*, film cu un destin deloc întîmplător: turnat în 1980-81, a fost interzis la ordin de foarte sus și zece ani a zăcut într-un seif din subsolurile Consiliului Culturii. Lumea lui Caragiale, pentru Pintilie, e pradă unui delir permanent ale cărui trei ipostaze - delirul pasional, erotic, delirul politic și delirul trăirii iresponsabile - determină viețuirea și relațiile dintre personaje. Acestea se exprimă prin manifestări excesive, cum ar fi spiritul de bășcălie sau voluptatea farsei macabre, prin euforia dezastrului, un fel de jubilație a catastrofei iminente, fatale, ceea ce duce la constatări repetate de genul "stăm rău", "e îngrozitor", "e criză", "s-a dus dracului rapița", pînă la concluzia care se impunea de la sine "ne trebuie o dictatură ca în Rusia, altfel nu se poate, am terminat-o".

Această viziune e extraordinar de șocant transpusă în film și esența acestui mesaj n-a scăpat puterii, ceea ce era și o confirmare strălucită a valorii filmului. Dar filmul exacerba și o altă dimensiune, mahalaua, despre importanța căreia în opera lui Caragiale s-a vorbit chiar de la început. Ibrăileanu vorbea de mahalala ca o categorie psihologică, iar Pompiliu Constantinescu, despre "mahalagism etic și intelectual" la Caragiale. Extraordinară în film e reprezentarea acestei mahalale, cu străzi noroite și bălțite care unesc casele răzlețite, cu luminile chioare, alburii, casele într-un peș, cu interioarele derizorii de un prost gust. Această reprezentare a mahalalei avea aici conotația mizeriei materiale care catalizează mizeria morală, cadru pentru glumele proaste și macabre, pentru amestecul de agresivitate și poltronerie și nu întîmplător se produce această incidență între micile încurcături erotice ale frizerului și ale prietenelor lui cu farsa de 1 aprilie pe care o montează inegalabilul și inefabilul Mitică și care sfîrșește prin moartea autorului farsei. Iar Al. Călinescu crede că tocmai mahalaua, imaginată ca un stigmat, un blestem al societății românești, a fost principalul lucru care a șocat cenzura. Era prea cumplită, prea halucinantă asemănarea între acea mahalala mizeră de sfîrșit de secol 19, cu mahalaua anilor '80, a "anilor lumină". De altfel, filmul era chiar premonitoriu dacă ne gîndim că, la 4 ani de la turnare lui, Bucureștiul era transformat de buldozere într-o suburbie provincială.

Inedită este o altă imagine a lumii lui Caragiale, cea propusă de conferențiar. Mai

ales schițele și momentele restituie, după aproape un secol, un București mitic, cu cafenele, ca la Paris, cu localuri de "consumațiune", cu moși, la care se bea bragă, dar și restaurante de lux, unde se mîncă langustă, stridii proaspete, somon, icre negre și se bea șampanie Pommery, cu nume fascinante, Fialkovski, Boit, Ospătăria Enache, Tripcovici, Cosman, unde "amicii" vorbeau în gura mare politică, literatură, făceau reviste, întemeiau asociații... O lume măruntă căreia i se acordase repaosul duminical și nu prea știa ce să facă cu el, care descoperea trenul de plăcere la Sinaia și ascultă muzica militară în parc sau se plimbă cu trăsura. O lume care, pe calea ferată ajungea nu numai tranca-tranca de la Pașcani la Iași dar și de la București la Paris sau la Viena.

Al. Călinescu a evocat, pentru a completa imaginea societății românești de la începutul secolului, un articol în *"România literară"*, din seria pe care Mihai Zamfir o publică sub titlul *"Mic dicționar"*, care se referă la Leu: în 1913, la un an după moartea lui Caragiale, Leul românesc era cotel oficial perfect egal cu francul francez, iar la biroul de schimb se dădea o primă de 10% pentru că era mai solid decît moneda franceză.

Evocatoare a unei societăți pierdute nu e doar opera, ci și viața lui Caragiale. Bun prieten cu un anume Gheorghe Mateescu, patronul magazinului de coloniale "Paradis" din Sinaia, pentru care a redactat cîteva reclame în versuri, era aprovizionat cu icre negre și specialități nu numai la București, ci și ulterior, la Berlin, unde se exilază, fiind primul scriitor român care părăsește România voluntar, lucid și în deplină cunoștință de cauză. Caragiale nu se exilază politic, el alege Germania din rațiuni de civilizație și de cultură, dezgustat de sistemul tentacular de relații și interese. Numele nu-i va deveni tabu, dimpotrivă, Caragiale rămîne în contact permanent cu țara, comentează în corespondențele trimise evenimente culturale sau politice, cum e răscoala din 1907, fără ca cineva să-l acuze de ămpotriva securității statului.

Traietoria lui Caragiale, care pare agitată, de care s-a vorbit atît de contradictoriu, privită din unghiul propus de Al. Călinescu pare extraordinară tocmai prin normalitate, o normalitate pierdută. Dacă lumea lui Caragiale este și grotescă și absurdă, ea poate trezi, dintr-o altă perspectivă, nostalgia după o normalitate uitată din fascinația pentru latura corozivă, vitriolantă a umorului său.

De altfel, cum observa Theodor Cazaban în cadrul discuțiilor care au urmat, mitocanul lui Caragiale avea respect pentru pagina scrisă și n-ar fi strigat ca mahalagii de astăzi "moarte intelectualilor".

N-am făcut decît să sintetizez, aproape cu cuvintele vorbitorului periplu în lumea lui Caragiale al lui Al. Călinescu, din voința ca puținii care s-au bucurat de audierea lui să fie ceva mai mulți...

A.C.

**ABONATI-VA
IA LUPTA**

ORTOGRAFIA

S-a schimbat ortografia limbii române! În aplauze de academicieni numiți pe vremea lui Ceaușescu, avînd votul negativ - dar minoritar - al altora - și ei numiți tot pe vremea lui Ceaușescu - Academia Română a domnului Drăgănescu a decretat adoptarea unei ortografii similare celei din 1932 (â, sunt etc). Adică o ortografie ... nouă-veche. Ziarele, revistele au și purces la utilizarea noii ortografii. A nu o introduce în scrisul literar - par a gîndi unii dintre oamenii noștri de cultură - înseamnă a fi de partea comuniștilor (ca dl. Ion Coteanu) și a împiedica progresul României spre libertate...

1. Cît de puțină cunoaștere a realității istoriei culturii românești! În primul rînd, se ignoră (sau se uită) că ortografia este o convenție, întotdeauna imperfectă. Că nici Sextil Pușcariu, preconizînd scrierea cu â (măine, pîne), în interiorul cuvintelor, sau legiferînd scrierea sunt, nu era mult mai Român și mai ... mare patriot decît O. Densușianu sau Al. Philippide, care utilizau scrierea cu î și forma sînt. Primul cultiva linia latinizantă a Școlii Ardelene, ceilalți doi, în Muntenia și în Moldova, apărau tradiția unei scrieri fonetice. Nici Alecu Russo, Vasile Alecsandri sau Al. Odobescu nu făcuseră altceva: credeau că este bine ca scrierea română să urmeze o tradiție de secole (alfabetul cirilic era fonetic!) și se opuneau etimologismului latinist.

2. Schimbarea cea mare fusese adusă de marii noștri ardeleni. Trecînd la literele latine - o inovație măreață care a deschis drumul Renașterii noastre naționale culturale - ei au introdus semnele diacritice ce trebuiau să însemneze formele românești. S-a scris, deci, mîna (manus), fîn (foenus), rîu (rivus). În ceea ce privește sunt/sînt, situația scrierii era mai complexă. Trebuie arătat că rom. sînt - care provine din conjunctivul latin sint - este vechea, continua și adevărata formă românească a verbului a fi. Forma sunt este o formă cultă, încurajată de grafie. De aceea Școala Ardeleană utiliza î, scriind sînt. Acestele circumflexe din â, ê, î, û, nu erau altceva decît o notare etimologică a rom. î. Dar Ardelenii știau foarte bine că î provine și el din tradiția grafică românească (exclusiv românească): semnul cirilic (întrebuințat în textele noastre vechi).

Proteste au existat (mai ales la scriitorii din Regat), timpul a trecut, accentele circumflexe s-au pierdut... Ortografia Academiei Române, în 1932, în București, limitează etimologismul la â și sînt, respecta fonetismele străine (obște, examen) și folosește, pe larg, apostroful francez - dar și liniuța - : într'o, dar văzînd-o. Rezultatul? Nici Sadoveanu, nici Ibrăileanu, nici Al. Philippide, nici O. Densușianu nu respectau noua ortografie, iar Al. Rosetti a scris chiar o broșură împotriva ei.

3. Urgia comunistă s-a abătut, în 1953, și asupra biete ortografii românești. Discuții, în "Contemporanul". Unii cereau chiar reîntoarcerea la alfabetul chirilic! Nu s-a

reintrodus alfabetul chirilic, dar academicienii de atunci, în frunte cu A. Graur, au alcătuit o ortografie nouă, în 1953. Se îndepărta â și, bineînțeles sunt; se scria "cum se pronunța": noiembrie, filozofie, zmeura etc... fiind în pericol chiar scrierea eu, el, ea (s-a propus ieu, iel, ia!). Criteriile "morfologice" (forme unitare) au "salvat" pe este (în loc de ieste!). Un populism ieftin, incult și vulgar, se așternea peste scrierea românească ... Probabil din înalt ordin sovietic. Sau din convingeri servile.

Curînd după aceea au început "cîrpilele". Edițiile dicționarelor ortografice din 1960, 1965 și 1971 stau mărturie... Asupra celor din țară se exercita presiunea exilului românesc, care se opunea noilor norme ortografice, din motive evidente. Iată deci, cu "patriotism" specific, mai "naționalist" decît cei care, cu adevărat, apărau ființa noastră națională, că intervine în ortografie și ... Ceaușescu! În 1965, el decretează scrierea România și român, așezîndu-și-o chiar pe stema comunistă a țării împilate și încarcerate. Ca și Vadim Tudor, Ceaușescu devenea Român cu â, nu cu î!

4. Trebuie să spunem: bună sau rea, cu î sau cu â, cu sînt sau cu sunt - ortografia limbii române a suferit manipulări absurde, care nu au avut de-a face cu structura și cu vorbitorii ei. Dreptate avea Școala Ardeleană trecînd, curajos, la scrierea cu litere latine - precum au procedat și frații noștri basarabeni, acum 4-5 ani - dar dreptate aveau și cei ce nu acceptau prea ușor etimologismul latinist, în numele limbii române reale, vorbite.

Ortografia din 1932 nu a fost o ortografie naționalistă, latinistă - așa cum au considerat-o cei care au schimbat-o în 1953. În schimb, ortografia creată atunci, în 1953, avea drept scop înlăturarea ultimelor semne latiniste din scrierea noastră. Dar succesivele rectificări, reintroducerea elementelor latine în România, român erau, să zicem, suficiente; această ortografie - fie și cu î - intrase în deprinderea școlii și a culturii românești, atît în țară cît și în străinătate.

5. Schimbată, acum (a cîta oară ?), revenind la aceea din 1932, ortografia limbii române nu este un act de cultură: devine un act politic. Altul! Precum în 1953... Să ne mai întrebăm în ce scop ?

Nu cumva țara noastră - chiar Academia Română - avea alte necesități, alte urgențe ? Nu ar fi trebuit oare să fie, mai întîi, cenzurați sau chiar înlăturați cei care au contribuit la crearea ortografiei comuniste din 1953 ? Nu ar fi fost mai potrivit să se procedeze cu atenție, cu tact, în "proclamarea" noii ortografii (vechi!) și nu cu triumfale aplauze ca la meeting politic de modă comunistă - ca și cum adoptarea ortografiei din 1932 ar rezolva patriotic și miraculos, problemele grele ale României postcomuniste (ca să nu spunem neo-comuniste) ?

Polonia, Cehia, Ungaria - chiar Slovacia și Bulgaria - ieșind din comunism, nu și-au schimbat ortografia Dar și-au schimbat - sau încearcă să-și schimbe - țara.

La noi e invers! Noi ne-am păstrat

structurile comuniste care afundă țara în criză economică, politică, morală, au invadat nomenclaturii și securiștii posturile de conducere și comerțul, într-o așa-zisă "tranziție" fără sfîrșit - dar...

Am schimbat ortografia!

Evenimentul academic nu ne provoacă nici un entuziasm, nici, bineînțeles, împotrivire. Ne aduce numai aminte - cu tristețe - de un proverb românesc: țara pierde și baba se piaptănă!...

Alexandru NICULESCU

"TRIBUNA ARDEALULUI" ÎN STRADĂ...

Cotidianul clujean a împlinit un an de existență. Independent și sobru, el a deranjat în urbe de pe Someș spiritele partizane, opțiunile extremiste, spiritele înguste. Directorul ei, Adrian Marino, cunoscut critic și teoretician literar, cu peste 20 de volume erudite și temeinice, multe dintre ele traduse peste hotare, a impus echipei de tineri din jurul său cultura și spiritul civic ca principii ale ziarului, dar și concentrarea și obiectivitatea comentariului. Informațiile publicate, din spațiul transilvan, exprimă interesul pentru cotidianul politic, economic, administrativ, cultural, dar și pentru scurta evocare istorică sau memorialistică. Cum "Tribuna Ardealului" promovează prietenia interetnică și toleranța religioasă, ea a devenit ținta șicanelor primăriei. Uniunea Mondială a Românilor Liberi din Cluj, în localurile căruia se află și redacția ziarului "Tribuna Ardealului" și filiala Alianța Civică, căroră primăria nu le-a repartizat sediu, a fost somată să părăsească în 26 ianuarie sediul. Dispoziția de evacuare era semnată de Gh. Funar. Membri redacției "Tribuna Ardealului", care stătuseră baricadați cîteva ore, au evacuat în pripă ceea ce era esențial pentru apariția numărului din 28 ianuarie.

"Tribuna Ardealului" rezistă, scria Adrian Marino în numărul din 2 februarie. Nu și-a încetat o singură zi apariția și nici nu are deloc, dar absolut deloc, intenția s-o facă, să tacă, să capituleze. Aceasta ar fi prima sa particularitate, "originalitatea" sa dacă vreiți, în peisajul presei independente din România. Este singurul cotidian de acest tip care apare la Cluj, după cinci decenii de tăcere și beznă totalitară. "Adresa redacției: deocamdată în stradă". Trebuie să recunoaștem, obiectiv, cu toții: nici un alt cotidian din România post-ceaușistă nu are o redacție atît de vastă, de comodă și mai ales de ... populară.

"Tribuna Ardealului" continuă să apară și aflăm, de pildă, că redactorul-șef de la revista clujeană "Nu", Liviu Man, a fost eliminat din ședința Consiliului Municipal fiindcă, la propunerea lui Gh. Funar ca statuia lui Matei Corvin să fie topită (sic!), a zîmbit... Printre cei care au votat excluderea: consilierul PNL, ales pe listele CD în februarie 1992.

Curaj și ... imaginație locativă ziaristilor de la "Tribuna Ardealului".

IL

René Radu Policrat, personalitate a mișcării liberale românești, s-a născut la București, pe 13 august 1910. Studiile de drept i-au fost încununuate printr-un doctorat în științe politice obținut la Geneva și un doctorat în drept, la București.

Între 1941 și 1944, ca sublocotenent de rezervă, a luptat și a fost rănit pe frontul din est, lăsând camarazilor săi amintirea unei atitudini ireproșabile.

După război, a fost ales șef al secției tineretului liberal din București și a candidat pe listele conduse de Dinu Brătianu la alegerile din 1946.

În 1947 și 1948 a luptat, alături de amiralul Horia Macelaru, în grupul Sumanele negre, ceea ce i-a atras o condamnare în contumacie la 25 de ani de muncă silnică.

Din 1948 pînă în 1960, a trăit infernul ascunzătorilor succesive, ajutat și găzduit de membri familiei, de câțiva prieteni. Arestat în 1960, a fost condamnat la 18 ani de muncă silnică. A ieșit din închisoare după patru ani și jumătate, printre ultimii "beneficiari" ai grațierii acordate deținuților politici.

Pînă la pensionare a lucrat ca jurist consult.

La începutul lui 1990, a făcut parte din grupul care a reînființat Partidul Național Liberal. Ales deputat pe 20 mai 1990, a inaugurat, ca decan de vîrstă, lucrările Parlamentului. În dezacord cu conducerea PNL, și-a creat propriul grup parlamentar liberal, căruia i s-a adăugat pe atunci disidența Aripa Tînără a PNL. Însă singurul scop pe care l-a urmărit, în această scurtă întoarcere la politica, era reunificarea tuturor formațiunilor liberale într-un singur partid, ferit de tentația colaborării.

În toamna lui 1992, a fost ales senator și, pentru a doua oară, ca decan de vîrstă, a inaugurat lucrările Parlamentului.

S-a stins din viață la București, pe 25 februarie, doar cu cîteva zile înante de crearea Partidului Liberal, prim pas către unitatea liberală pentru care se luptase.

Radu PORTOCALA

Ne-a părăsit de curînd o minunata profesoară, Clara Georgeta Chiosa, fost conferențiar doctor la Universitatea din București. Provenită dintr-o familie ieșeană, în care domina seriozitatea și discreția, Clara Georgeta Chiosa și-a dedicat viața unei nobile cauze pe care a îndeplinit-o cu onoare: predarea limbii și literaturii române, mai întîi în diverse școli, apoi în învățămîntul superior, la Institutul pedagogic din București și, în ultimii săi 20 de ani de carieră, la Universitatea din București. În colectivele care s-au bucurat de colaborarea ei, la editura Didactică sau în cadrul catedrei de istoria limbii române de la Universitate, comunicările și intervențiile sale, totdeauna temeinice - în special cu caracter pedagogico-didactic - erau ascultate cu interes și apreciate. Specializată în metodologia predării românei - căreia i-a consacrat studii diverse și, mai ales, excelenta sa teză de doctorat - Clara Georgeta Chiosa s-a impus printr-o activitate didactică plină de rigoare; generații de elevi au învățat după manualele la care a colaborat, iar nenumărați (studenți) străini au deprins și vor deprinde tainele limbii române din acel pe drept prețuit "Cours de langue roumaine" (ed. I 1965, ed. ultimă 1981), la elaborarea căruia contribuția Clarei Georgeta Chiosa a fost de mare importanță. Cum deosebită a fost și prezența sa, timp de doi ani (1964-65), în calitate de lector de limba română la Sorbona din Parisul atît de drag inimii ei, a cărui atmosferă o evoca, în serile de vacanță, celor apropiați - printre care am avut privilegiul să mă număr - , care, în acea epocă, nici nu visau că vor pași vreodată în Capitala Franței...

Personalitate puternică, avidă de orice noutate culturală, de o uluitoare tinerețe spirituală, Clara Georgeta Chiosa a constituit un model de cum trebuie să fie un profesor și un om. Acum, la despărțirea definitivă, prietenilor care o denuceau cu afecțiune "Chiosineta", le rămîne întipărită în amintire imaginea tonică și distincția sufletească a acestei neobosite slujitoare a școlii.

Florica DIMITRESCU

datoriei, iar, pe de altă parte, personalul este cu mult sub norma necesară pe număr de bolnavi, așa că, chiar dacă toți bolnavii ar plăui în aur, tot nu poate cineva să stea la capul fiecăruia, permanent, așa cum ar trebui. Noroc că a avut zile... Cei din familie habar nu au ce a însemnat; putea să moară sau să facă un accident vascular sau, din cauza mizeriei, să apară escare - la rîndul lor fatale în timp. De acum însă va avea nevoie de un tratament permanent cu medicamente care aici nu se găsesc...

Ferească Dumnezeu să trăiești în România, dar, dacă mai ești și bonlav, mai bine îți pui singur capăt zilelor! Dacă aș fi avut talent și echipament de filmare, aș fi făcut un film despre spitalele din România. Sigur aș fi făcut senzație!...

(Craiova, februarie, 1993)

Asociația PRO BASARABIA SI BUCOVINA ne-a trimis o **DECLARAȚIE DE PROTEST**, semnată de președintele ei, referitoare la proiectul Academiei Americano-Române de a-și ține congresul din acest an la Chișinău, din care publicăm:

"...Fixînd cea de a XVIII sesiune a amintitei Academii pentru 12-16 iulie 1993 la Chișinău și avînd în vedere situația mai mult decît confuză de acolo, gafa politică a Academiei devine și mai evidentă!

Genericul Congresului este: "Moldova: deschideri culturale și științifice spre Vest" !... Să nu știe doamna Manoliu că există o singură Moldovă - cea dintre Carpați și Prut ?!

... Rog pe toți membri Academiei, precum și pe cei ai "Pro Basarabiei și Bucovinei", să protesteze contra acestui gest de torpilare a Reîntregirii Neamului și să ceară ținerea congresului din acest an la Iași.

În ce mă privește, îmi dau demisia de la ARA, declarînd nulă și neavenită legitimația mea de membru al Academiei din 1982.

Nicolae LUPAN"

ÎNFRUNTARE CANONICĂ

Protoiereul Petru de Bălți - care a semnat la București, în 20 decembrie 1992, reintegrarea canonică în sînul Bisericii Ortodoxe Române a Mitropoliei Basarabiei, decizie care a declanșat, patru zile mai tîrziu, din partea lui Mircea Snegur, operațiunea referendum, sursa demisiilor parlamentare din ianuarie și a tensiunilor politice aactuale - a fost destituit din funcția de decan al Facultății de teologie de către Mitropolitul Vladimir, reprezentantul curentului rusofon. De altfel, guvernul Sangheli n-a aprobat nici pînă acum regulamentul de funcționare al Mitropoliei Basarabiei, deus înaintea celui al Mitropoliei Moldovei și Chișinăului, propus de Mitropolitul Vladimir.

Cum Patriarhia Moscovei a încetat ajutorul financiar pentru Facultatea de Teologie, iar Mitropolitul Vladimir a hirotonisit preoți un grup de studenți pentru a submina autoritatea protoiereului Petru Buburuz, Mitropolia Autonomă a Basarabiei a hotărît să ia sub oblăduirea sa Facultatea de Teologie din Chișinău, acordîndu-i pentru început un ajutor de 5000 de dolari pentru dotarea cu mijloace tehnice de ultimă oră. S-au instituit două burse de merit "Gala Galaction" și vor fi sprijinite cursuri de perfecționare pentru studenții basarabeni în Grecia, Franța și România.

O OPERAȚIE ÎN ROMÂNIA

- din scrisoarea unui medic -

"Nu pot descrie suferința prin care a trecut în spital: operația a

fost făcută corect, dar ceea ce a urmat este poate cea mai ilustrativă imagine a vieții în această țară. Condițiile de îngrijire elementară ("nursingul", cum îl denumim noi) nu se poate imagina. Zile în șir a zăcut într-o baltă de urină amestecată cu sînge, cearceaful se schimba doar cînd veneam eu, perfuziile mergeau numai cînd eram eu de față, altfel nimeni nu supraveghează și se sparg venele. Alimentația este asimilabilă cu o grevă a foamei, pentru că un bolnav cu perfuzii, zăpăcit de dureri și după anestezie, nu are cum să înghiță singur, nici măcar apa. Toate chestiile astea nu se pot rezolva cu bani, pentru că, pe de o parte, corupția a tocit orice sentiment al

PENULTIMA ORĂ

CASA ROMANEASCA CENTRUL ROMAN DE CERCETARI DIN PARIS

Anunță conferința prof. SMARANDA VULTUR, lector de română la Sorbona Paris IV, intitulată "Témoignage d'une déportation, Banat-Baragan, 1951 -1956", în cadrul secției URF de română și italiană de la Sorbona - Paris IV, care va avea loc la Grand Palais, Cours de la Reine, vineri, 19 martie 1993, la orele 18.

CIRCULAȚIA PE DUNĂRE BLOCATĂ DAR "GÎNDIM LA FEL"

12 barje iugoslave au blocat circulația pe Dunăre, la 22 februarie, în semn de represalii față de refuzul autorităților vamale și Căpitaniei portului de a permite trecerea în amonte prin ecluza românească (cea iugoslavă este în construcție).

Situația pe Dunăre era neschimbată în 26 februarie, când a sosit la București președintele Iugoslaviei, Dobrija Cosici, într-o vizită neoficială, dar cu onoruri, ambiguitate deja cronică în politica de vîrf a României. Din declarațiile acestuia din urmă, consemnate de "România liberă", cităm: România, prin atitudinea sa prietenoasă demonstrează că a înțeles cursul istoric; convorbirile au reliefat o gândire comună; nu numai Iugoslavia, ci Balcanii în întregime au fost supuși unei sancționări colective similare cu perioada Evului Mediu și Inchiziției (aici președintele citează parcă din "Cursul scurt al istoriei partidului...", n.n.); sînt fericit ca președintele României gîndește la fel; noua noastră deviză să fie "Balcanii balcanicilor într-o Europă integrată" ...

CA LA ÎNMORMÎNTARE...

În 24 februarie, Cartelul Alfa a organizat un marș din Piața Revoluției pînă în Piața Aviatorilor, unde sindicalistii au înmînat un program de revendicări

COLLEGIUM BYZANTINUM AACHEN-AIX LA CHAPELLE

"1000 de muzică religioasă românească"

muzică psaltica aparținînd școlilor Cozia (Filotei Monahu, sec. XV), Putna (Kyr Gheorghie Mitropolitul Moldovei, sec. XV; Eustatie Protopsaltul, sec. XVI), București (Filotei Sin Agăi Jipei, sec. XVII-XVIII) în prelucrări și compoziții libere - de Mircea Diaconescu, D. Popovici, T. Stupcanu, R. Zamfirescu)

Eglise St. Christophe - Cergy
vineri, 19 martie, orele 20

"Lieduri și lucrări corale de M. Diaconescu pe versuri de Eminescu", partea a II-a "Colinde"

Eglise St. Christophe - Cergy
sîmbătă, 20 martie, orele 15

Stația Cergy-Préfecture, cu RER; autobuzul 445 C de la gara Cergy-Préfecture pînă la stația La Croix Petit sau 447 și 438 de la gara Cergy-Préfecture, pînă la stația Eglise

lundi 22 mars 1993
à 20h30

GIGI-GH. CACIULEANU
Théâtre chorégraphique de Rennes

"Un train peut
en cacher un autre"

Malson
de l'UNESCO :
Salle 1125,
avenue de
Suffren

75007 Paris

Métro: Ségur ou Cambronne

Participation aux frais: 100/ 70 F

Billets en vente : FNAC/ Virgin

Megastore/UNESCO: soir du spectacle

în 15 puncte primului ministru și ministrului Industriei. Manifestația a fost acompaniată de Fanfarele reunite ale minerilor și metalurgiștilor care au cîntat de la "Marșul funebru" la melodii, toate triste...

ILUZII PARTINICE

Reuniunea de pregătire a Conferinței Naționale PNL, din 13 februarie a fost agitată: membri grupului de reformă n-au fost primiți în sală, președintele de onoare al organizației județene Brăila a fost scos din sală pe brațe, ideea susținerii de diverse moțiuni a fost respinsă, fiind "de factură socialistă", a apreciat R. Câmpeanu, reprezentanții Timișoarei au fost fluierați cînd au criticat forma tortalitară a actualului statut. Pe 26-27/II, la o săptămînă de la crearea Partidului Liberal (v. pag. 3), ceea ce a mai rămas din armata împuștinată de atîtea disidențe a lui Radu Câmpeanu a fuzionat cu NPL, condus de milionarul Viorel Catarama, la Brașov, în cadrul Congresului

Național.

Proiectul de statut a rămas la fel de totalitar, dînd președintelui atribuții discreționare, iar atmosfera părea că bine strunită. Biroul permanent reunit reușe să impună candidatura unică a lui Radu Câmpeanu, cerîndu-i-se lui Ionescu Quintus să-și dea cuvîntul că nu va candida.

Dar timișorenii i-au sculat în toiul nopții pe ceilalți delegați, propunîndu-le susținerea fostului ministru de justiție, care a fost convins să-și retragă cuvîntul dat cu cîteva ore înainte. A doua zi, Viorel Cataramă, candidatul NPL, a fost eliminat din primul tur, la al doilea, R. Câmpeanu a obținut 215 voturi iar Ionescu Quintus, 361.

Înlăturarea lui Radu Câmpeanu a fost socotită o soluție disperată de salvare a partidului. Să ne amintim însă că noul președinte PNL, ca ministru de justiție, a fost mai puțin eficient decît Victor Babiuc, care nu era din "opoziție", ci din FSN. Așa că salvarea e mai iluzorie decît pare.

DECESE

În 9 februarie 1993, s-a stins din viață la New York, CONSTANTIN IONESCU CIRLIGEL. Sîntem alături de durerea soției și fiicei sale, Lia Lupăș și Maria Christina.

În 14 februarie s-a stins din viață la București, prof. dr. RADU POPA, președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, vicepreședinte al Institutului de Arheologie, membru fondator al Grupului de Dialog Social, șef de școală în arheologia medievală, cu contribuții de referință în istoria Maramureșului și Hațegului, un consecvent apărător al adevărului istoric.

S-a stins din viață, în 18 februarie 1993, senatorul de București RENE RADU POLICRAT, fruntaș liberal, președintele de onoare a PNL-AT

*

Traducător din literatura universală Alexandra Bărcăciulă; cercetător la Institutul de lingvistică Radu Nicolae Michăescu; prof. univ. Ion Dan Dumitrescu; ing. Frederick Bolchi; Zilu Silbermann; Angela Iacob; Irina Dascălu; Corina Cameniță; Bogdan Cojar; preot Ion Dobrescu; compozitor și folclorist Ludovic Paceag; Gh. Măcărescu; Ileana Eugenia Cantemir; Stan Vlad; Ovidiu Bretz; Paul Geaboc; Ermil Tancu; dr. Gabriela Albulescu; dr. Leagu Alexandru; Eugenia Istrățescu; prof. Ion I. Teodorescu; farm. Florica Iordăchescu; Elena Burghilea; Alexandru Nicolae; orf. Iuliana Necșulescu; col (r) Platon Stelian; ing. Ion Dabija; Emilia Totir; Despina Galiazatos; dr. Silviu Comănescu; farm. Nicolae Mironescu; Jenica Zezeanu; Maria Cornescu; av. Fircică Jilavu; prof. Margareta Neamțu; Filina Filimon; Viorica Zene; farm. Anișoara Cotani; Marian A. Matei; Nicolae Antonescu; prof. Zelma Kahane; Victoria Frunză; Stelian Preda; Eugenia Bedreaga; Eugenia Marinovici; Gh. Stroe; Valeriu Oulescu; ing. Christu Nicolau.

le combat

Directeur: Michel Korné 7/03/93
ISSN 1148 - 7321

NUMERO 199

TARIF D'ABONNEMENT ANNUEL

En Francs Français:		En d'autres monnaies, le tarif est majoré des frais bancaires d'encaissement comme suit.
FRANCE	FRF 250	DEM 100 - CHF 90 - GBP 35
EUROPE	FRF 300	
Par avion :		
AMERIQUE		
AMERIQUE DU NORD	FRF350	USA 60 ou équivalent
ISRAEL		
AMERIQUE DU SUD		
ASIE	FRF 450	USA 70 ou equivalent
AUSRALIE		
125 Bureaux de la Colline - 92213 St-Cloud-France		
Tel. (33-1) 46020540 Telefax (33-1) 46 02 14 37 - Tlx 633520 F		
Commission Paritaire N° 65481 - CCP : 11 341 71 A Paris		

La Moldavie, enjeu des conflits intérieurs russes.

Le conflit armé qui avait mis aux prises fin 1991 et en 1992, les Moldaves et les "Russophones" de la soit-disant république du Dniestre, qui s'était déclarée indépendante, reste absurde, nonobstant les succès obtenus par les séparatistes. Malgré l'appui des troupes de la 14ème armée russe, cette région n'est pas viable économiquement si elle reste isolée. Constituée des villes industrielles Dubasari, Ribniza, Tighina (Bendery) et Tiraspol, et située le long du Dniestre entre la Moldavie et l'Ukraine, son économie est totalement dépendante de son industrie qui elle-même avait été conçue, il y a trente ans, en totale dépendance des industries de l'U.R.S.S.

Pour renforcer le contrôle du pouvoir sur toute la Moldavie, l'U.R.S.S. avait recruté la main d'œuvre de ces industries, dans le reste de l'Union, surtout parmi les Russes. Relativement mieux payée qu'ailleurs, cette main d'œuvre semi-qualifiée, a longtemps bénéficié des avantages d'une politique de colonisation où les citadins gagnaient de cinq à dix fois plus que la population rurale autochtone roumaine (moldave).

Actuellement, les industries du Dniestre sont pour la plupart vétustes, leurs liens avec les sources de matières premières et d'énergie ainsi que leurs débouchés, notamment le marché russe, sont maintenus artificiellement, au prix de subventions directes et indirectes. Il est peu pensable qu'à la longue la Russie puisse soutenir cet effort financier, d'autant plus qu'elle est séparée de cette région située à des centaines de kilomètres, par l'Ukraine. Est-ce que cela sera possible et vaudra la peine de financer à fonds perdus 211.000 Russes qui y vivent, alors qu'il y en a près de 25 millions dans les autres républiques non russes de l'ex-U.R.S.S.?

Ce ne sont d'ailleurs pas des raisons économiques ni même ethniques, mais bien de politique intérieure qui ont déterminé les militaires russes à soutenir par les armes une minorité, qui lors du recensement de 1989, ne représentait que 28,5% des 740.000 habitants de la région. Un certain nombre de Russes sont d'ailleurs partis depuis.

Les raisons politiques d'ordre interne s'inscrivent dans le cadre de la lutte qui oppose à Moscou, les réformateurs aux conservateurs, regroupés autour du KGB et du complexe militaire-industriel.

Le changement des rapports Est-Ouest après 1989, a fait perdre à l'armée soviétique d'abord et par la suite à l'armée russe, sa principale raison d'être, défendre la patrie

contre la menace occidentale qui a disparu. Il sera difficile aux militaires russes de faire renaître la crainte de l'OTAN pour justifier le coût élevé du budget de l'armée.

L'idée de maintenir ou de reconstituer l'empire russe, n'est pas non plus acceptée par l'opinion publique. De ce fait, dans les républiques musulmanes ex-soviétiques de l'Asie Central qui présentent infiniment plus d'intérêt pour la Russie que ne le fait la Moldavie, les troupes russes ont limité leurs interventions après des essais initiaux qui ont mal tournés. Les dirigeants de l'armée russe n'ont surtout pas besoin d'enregistrer de nouveaux échecs semblables à celui de l'Afghanistan qui s'est achevé par l'effondrement de l'U.R.S.S.. Leurs possibilités de justifier le rôle de l'armée, sont donc limitées.

La situation leur est plus favorable dans les républiques européennes non russes, en Ossétie où la population est prorusse par opposition à la Géorgie, dans les pays Baltes et le long du Dniestre, où les peuples autochtones n'ont pas d'armée. L'U.R.S.S. y avait implanté depuis plusieurs décennies des unités particulièrement bien équipées, destinées à intervenir contre l'OTAN. La 14ème armée de Tighina (Bendery) et à un moindre degré, les garnisons russes du Sud de la Bessarabie, le long du Danube, en font partie. Ce ne fut guère difficile à ces troupes de chasser la police moldave des villes du Dniestre.

Leurs interventions pour soit-disant soutenir les populations russes menacées par les Moldaves, comme les interventions des OMO, dans les pays Baltes et en Georgie constituent des actions militaires sans vrai danger, qui ont servi à justifier aux yeux de l'opinion publique russe, le maintien d'une forte armée, et se sont traduits par le vote de budgets militaires disproportionnés par rapport aux moyens dont dispose la Russie en pleine crise économique et financière. La situation aurait été tout autre si les militaires russes avaient essayé de s'attaquer aux musulmans. La crainte d'un conflit prolongé à l'issue incertaine aurait soulevé parmi les Russes un sentiment antimilitariste, qui aurait profité non plus aux conservateurs mais aux réformateurs de Moscou.

Pour le moment, ce sont les premiers qui reviennent en forces. Par contrecoup, la tentative de restauration néocommuniste est également en cours dans les républiques non russes de la CEI. Il serait toutefois surprenant que cette tentative réunisse, alors que la force

ROUMANIE : Augmentation des impôts sur les sociétés

Le Sénat de Bucarest vient de modifier l'impôt sur les bénéfices qui était de 30% jusqu'à 1 million de lei soit moins de 2000 USD au cours actuel et de 45% au delà, pour les porter, à partir du 1er Avril 1993, à 40% pour les bénéfices qui ne dépassent pas le montant du capital et des réserves et à 60% au delà. Une réduction du taux des impôts est prévue pour les sociétés qui exportent des marchandises ou des services.

Compte-tenu du rythme de l'inflation qui dépasse 100% depuis septembre 1992, une telle imposition équivaut à une spoliation des sociétés en particuliers de celles à capitaux étrangers.

En effet une société constituée début septembre 1993 avec un versement de un million de U.S.D. avait à l'époque un capital de 200 millions de Lei. Si elle a converti les fonds reçus de l'étranger en Lei pour acheter des machines, camions, matières premières et pour aménager ses locaux, son capital n'a guère varié, car il n'y a pas de loi qui prévoit la réévaluation en fonction de l'inflation. De ce fait, en supposant qu'elle a réalisé un bénéfice de 400 millions, elle devra payer 40% sur les premiers 200 millions équivalents au capital, soit 80 millions de lei et 60%, soit 120 millions sur les 200 millions supplémentaires, soit au total 200 millions de lei.

Après paiement des impôts, la société ne conservera donc que la moitié du bénéfice soit 200 millions de lei qui, ajoutés au capital initial totaliseront 400 millions de Lei dont l'équivalent au cours officiel du "fixing" interbancaire, n'est plus que d'environ 680 000 U.S.D., et au change noir qui tend vers 1000 lei le U.S.D., seulement de 400 000 U.S.D. Elle aura donc perdu entre 32 et 60% de son versement initial en U.S.D.

Pour retrouver son capital au taux officiel qui est en fait fictif, après l'avoir converti en lei, l'investisseur étranger aurait du avoir un bénéfice de 900 millions de lei sur lesquels il aurait du payer 500 millions d'impôt pour conserver 400 millions. En six mois, ce serait une performance que l'on ne réalise pas toujours par des voies légales.

Comme par ailleurs pour reconvertir une telle somme de lei en U.S.D., il faut attendre des mois et payer des pots de vin substantiels, l'investisseur étranger a toutes les chances de ne retrouver qu'une fraction de sa mise initiale.

Ce n'est donc pas étonnant que ceux qui investissent en Roumanie soient rares, que les sommes soient faibles et destinées à y écouler des produits souvent difficilement vendables ailleurs.

Ce n'est pas non plus étonnant qu'une telle

Suite page II

n'a guère réussi à résoudre les problèmes bien moins difficiles des années 1980 ni à sauver le communisme dans aucun des états de l'Europe.

Financement des demandes en capitaux de l'Europe de l'Est

Extraits de l'étude publiée le 12/02/1993 dans RFE/RL Research par Tseard Zoethout, journaliste indépendant des Pays Bas. Superficie des six pays étudiés : 882 000 km², population actuelle : 96 millions d'habitants.

L'un des problèmes pour fournir les capitaux demandés par les six pays de l'Europe de l'Est (la République Tchèque, la Slovaquie, la Hongrie, la Pologne, la Bulgarie et la Roumanie) c'est que les estimations des sommes nécessaires à chacun varient fortement. Les différences peuvent être partiellement attribuées aux différentes méthodes employées pour étudier la croissance économique, le potentiel d'exportation, les possibilités de financer le capital d'investissement par l'épargne interne, et la qualité ainsi que l'utilisation possible du capital machines existant en Europe de l'Est....

La première de deux études à long terme a été basée sur le plan européen de reconstruction de 1947, mieux connue comme Plan Marshall. Suivant une estimation fournie par Jacques Delors, Président de la Commission de la Communauté Européenne, les demandes en capitaux extérieurs de la région seraient d'environ 23 milliards de dollars par an, afin qu'en 10 ans, les pays bénéficiaires atteignent un niveau de vie égal au produit national brut (P.N.B.) du pays le moins développé de l'Europe Occidentale. Cet afflux de capitaux s'élèverait à 226 milliards U.S.D. qui seraient équivalents à 5% du P.N.B. de la Communauté Européenne et 35% du P.N.B. des pays récepteurs en 1988. Comparé au Plan Marshall dont le transfert financier s'élevait à environ 10% du P.N.B. de l'Europe Occidentale en 1950, le Plan Delors est très généreux....

Le besoin en capitaux étrangers de l'Europe de l'Est est souvent estimé sans prendre en compte les possibilités de la région d'absorber ce capital. Une étude des Nations Unies estimait à 5 milliards par an les demandes en capitaux étrangers de la région et se demandait en même temps si les six pays est-européens mentionnés peuvent absorber utilement un afflux d'une telle importance....

L'une des premières voies de croissance a été calculée par le Center for Economic Policy Research de Londres. Les auteurs considéraient que les six pays est-européens pouvaient doubler leur PNB en 10 ans, ce qui supposait une croissance moyenne annuelle d'environ 7%. Une limite basse du capital machines nécessaire à la fin de la période a été obtenue en admettant un ratio de 2.5 entre le capital et la production. Comme dans cette hypothèse le capital machine existant a été considéré sans aucune valeur, la demande moyenne nette d'investissement a été estimée à 103 milliards U.S.D. par an.

Dans une autre hypothèse, les mêmes économistes ont établi la limite supérieure du ratio capital production à 4, ce qui reflétait un niveau plus élevé d'investissements nécessaires pour améliorer les infrastructures de la région. Les niveaux des P.N.B. initiaux ont été considérés être d'un tiers plus élevés que dans la limite basse

précédente. Dans cette hypothèse, les demandes en capitaux de l'Europe de l'Est se sont élevées à l'énorme somme de 226 milliards par an, qui devraient tous provenir de sources étrangères de financement !....

Une autre hypothèse a également été étudiée par les économistes Jean Paul Fitoussi et Edmund S. Phelps, qui ont estimé qu'une augmentation soudaine de la main-d'œuvre mondiale pour un capital machines donné, entraînerait un transfert du capital vers l'Europe de l'Est et un déclin dans le ratio capital travail en Europe Occidentale. Ces changements ont des implications importantes sur les taux d'intérêts, les salaires réels, et de ce fait sur la croissance des économies de l'Europe de l'Est. Les auteurs ont en outre estimé qu'en dix années, les six pays est-européens atteindraient un niveau moyen de productivité du travail comparable aux niveaux actuels en Allemagne et en France. Basées sur des données occidentales, les valeurs cumulées des demandes capital machines à la fin de la période d'ajustement seraient de 3,58 mille milliards U.S.D. brut et de 2,23 mille milliards USD net. Si le capital machines existant n'était pas totalement sans valeur et que les niveaux de productivité avaient un temps supplémentaire pour s'ajuster, les demandes d'investissement tomberaient à environ 180 milliards brut ou 110 milliards net par an.

Une autre étude faite par un groupe d'économistes partait de la prémisse que la productivité du travail en Europe de l'Est était de 40% du niveau de l'Europe Occidentale. Pour une croissance donnée du P.N.B., les demandes d'investissement par tête ont été calculées en estimant que le remplacement accéléré de l'ancien capital machine et le ratio capital production pour les machines nouvellement installées seraient de 2 : 5. Dès que le P.N.B. commence à croître, le taux de lépargne intérieure croîtrait de 10 à 20 %, ce qui réduirait à son tour la dépendance du financement extérieur des capitaux nécessaires aux investissements.

Dans l'hypothèse des économistes hollandais, le taux d'investissement devrait être très élevé pour atteindre la croissance du P.N.B. proposé, surtout pendant les premières années. Les demandes d'investissement pendant les premières cinq années se situeraient entre 92 et 108 milliards USD selon le taux de croissance du P.N.B. Toutefois compte-tenu de l'incapacité de beaucoup d'économies est-européennes à absorber un tel flux de capitaux, une politique qui combine un taux plus élevé de l'épargne intérieure et une croissance nominale moindre des salaires serait probablement plus réaliste pour bien des pays. Dans cette hypothèse les demandes en capitaux des dix prochaines années tomberaient à entre 35 et 60 milliards USD par an. Pour supprimer la disparité avec l'Europe occidentale, vingt à trente ans

seraient nécessaires!....

L'organisation économique de coopération et développement (OECD) a fourni récemment une "limite supérieure plausible" des financements de l'Europe de l'Est. En estimant que la croissance de productivité annuelle serait de 5%, la région doublerait la moyenne de productivité de l'OECD en 2015. En estimant que l'épargne intérieure n'augmenterait que lentement, l'OCDE estime que le financement étranger devrait augmenter de 20 milliards par an en 1995 à plus de 40 milliards U.S.D. en 2015. ....

En 1991, les gouvernements occidentaux ont accordé 24 milliards d'aide à l'Europe de l'est. Environ 6 milliards ont été rendu disponibles par des accords bilatéraux, le solde étant fourni par des organisations internationales, telles, le Fond Monétaire International, la Banque Mondiale et la Communauté Européenne. .... Il est toutefois improbable que le total des 24 milliards U.S.D. accordé par les gouvernements occidentaux couvrent les besoins en capitaux.

Certaines allégations de désaccords entre les promesses d'aide et ce qui a été effectivement accordé, ont également été faites. Il y a deux ans, la Roumanie, suivi par d'autres pays est-européens, a prétendu que les gouvernements occidentaux et les organisations internationales n'ont pas fourni plus de 25% des sommes promises. Les restrictions imposées par la communauté internationale dans l'utilisation de cette aide semble constituer la cause majeure de ces désaccords. Les conditions imposées par la BERD prévoient un minimum de 5 millions d'écus à titre de co-financement de la part d'investisseurs extérieurs, cependant que le FMI impose comme limite au déficit budgétaire d'un pays 5% du P.N.B. ....

ROUMANIE : suite de la Page 1

loi ait été approuvée au Sénat composée en très large majorité de l'ancienne nomenclatura de Ceausescu, qui cherche à dissuader les investissements étrangers.

Ventes des terres aux étrangers ?

La Chambre des Députés a débattu d'un amendement à la Loi n° 35/91 sur les sociétés mixtes ayant un capital étranger en partie ou en totalité, afin de pouvoir acheter des terres. La proposition a été soutenue par le gouvernement dont le représentant affirmait que la Roumanie ne disposait même pas d'un cinquième des capitaux nécessaires à la privatisation, mais s'est heurté à l'opposition d'un des députés du FDSN, le parti du Président Iliescu qui défendait l'ancienne disposition de la loi qui interdisait aux citoyens étrangers et aux apatrides d'acquérir des propriétés immobilières.

Un député de l'opposition a demandé que le prix de la terre soit fixé par le Parlement, cependant que le représentant du gouvernement insistait que le prix soit fixé par le marché. La discussion continue et devra être reprise par le Sénat.